

CONVORBIRI LITERARE.

ANUL IV.

(1 Martie 1870 — 1 Martie 1871.)

Redactor: *Iacob Negruzzi.*

IASSI 1871.

TIPOGRAFIA SOCIETĂȚII JUNIMEA.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 și 15 a fiecărei luni.

Abonamentul pe unu anu pentru România liberă 1 galbenu; pentru Austria 5 fl; pentru Germania de Nordu 1 galbenu; pentru Svițera, Belgia și Italia 15 franci; pentru Francia și Spania 20 franci.

Abonamentele se facu numai pe unu anu intregu: in Iassi la Tipografia Societății Junimea și la librăria Junimea, in Bucuresci la librăria Soccec & Comp.

S U M A R I U :

Pe malul mării de D. I. *Negruzzi*.

Despre opul „La Création” de Quinet, studiu de D. A. *D. Xenopol*. (Sfârșitu.)

Notiță asupra proiectatei intruniri de la Putna.

Poesii de D-șoara *M. Cugler*.

Correspondență.

Anunciuri.

PE MALUL MĂREI.

(Urmare).

III.

„Amicul meu D. *Edmund*, (aici Edmund se inchină cătră mine,) care este artistu dramaticu și compositoru, tenăru plinu de talentu, impodobitu de natură cu o voce de tenoru frumoasă, e inamoratu de o domnișoară numită Leontina, fiica unui bancheru. Amorul seu fiindu împărtășitu, elu a cerutu mână domnișoarei. Parinții ănsă au refusatu, și elu in locu de a se lasă de pasiunea sa, precum l'am sfătuitu, tot o iubescă ăncă și a urmat'o aici la băi de marea. De teamă să nu facă vre o imprudență, l'am intovarășitu. Nu sciu ce planuri de isbutire are, atātu sciu că i-a scrisu și că neavându altu chipu de a face ca scrisoarea să ajungă la adresa ei, v'a trimis'o D-voastră cu rugămintea de-a o dă domnișoarei. Din nenorocire am aflatu acea-

sta și sperezu că rândurile mele au ajunsu la vreme pentru a ve împiedecă de a transmite epistola amoroasă.

— Au ajunsu, dar chiar de n'ar fi ajunsu vē incredințezu . . . .

„Me bucuru foarte mult de aceasta, căci scopul scrisorei eră, după cum presupunu....

— Curico! Ilu intrerupse amicul seu.

„Ori care ar fi fostu scopul, urmă Curico, efectele ar fi pututu fi fatale. Acum ilu indemnu să plece de aici și elu nu vre. E o mare nenorocire pentru dănsul pasiunea aceasta. De când amorul, elu a respinsu angajamente foarte favorabile și ce e mai rău, bagu de samă că glasul seu devine cam tremurătoru și credu ca și D-voastră, dacă sunteți amatoru de musică, trebuie să urți nenorocitul *tremolo* care strică glasurile cele mai frumoase. I-am spusu de o mie de ori că amorul nu-i lucrul principalu in viață. Elu e ca focurile cele înșălătoare care de departe arată minunate și când te apropii dai intr'o baltă. Singurul lucru frumosu pe lume este arta, căci numai ca ne face să uităm miseriile miserabilei noastre viețe. Din toate cele, arta singură remăne totdeauna frumoasă: tinereța trece; primăvara e câte

odată pre caldă, sau ploioasă; petrecerile și se urescu; oamenii te aduc la desperare; familia îți aduce grije și necasuri nesfârșite; chiar luna crește și scade—arta numai, arta singură....

— Ear incepti comparările și maximele tale! ăi strigă amicul seu. — Ear me uciđi cu principii generale, și cu frase sentențioase!

„Acelu care n'are principii, e ca unu orbu care se tărie pipăindu și nu-și cunoasce calea. Maximele sunt ănsă ca stelele ce serveau pilotului de busolă. Trebuie să le avem totdeauna inaintea ochilor de voimu a nu perde drumul. Fie eare acțiune a noastră trebuie să fie o verigă din lanțul ce numimu principiu.

— Sfirșescu cu sentențele, pentru Dumnezeu! strigă Edmund. — Nu este omu pe lume, adaogi elu cătră miné, care să-și iscodească mci multe teorii despre viață. Elu imi vorbesce de viitoru și de specialități și trăesce singuru fără scopu și fără ocupațiune. A fi filosofu ca tine e ușor!

„Dacă e ușor, pentru ce nu face tot astfeliu?

— Pentru că eu am unu scopu pe astă lume și nu mă lasu impinsu de vântul întâmplărilor.

„Ba că chiar! -- Domnul meu, urmă Curico cătră mine, fiindcă împrejurările au voitu să ne cunoascemu și să trăimu cătva timpu aici impreună, fiți bunu de ne observați pe unul și pe altul și judecați care din noi scie să trăească mai bine. Elu cu amoruri și cu scopuri definite, ori eu fără altu scopu decât a urmă regulele generale cele mai aspre despre viață și a lăsa altfeliu unu liberu cursu evenimentelor. Când eram de douedeći

de ani și eu visam asemenea visuri de statornicie, dar m'am convertitu. Am avutu și eu timpul meu de amărăciune, dar cu virsta omul trebuie să se cumintească.

Cum stamu trustrei la vorbă venire spre noi doue dame: una betrână și alta tână—acele pe care le vădusem in ajunu in camera de lângă mine. Edmund deveni palidu, ear figura lui Curico remase serioasă și rece. Trustrei salutarămu. Leoutina respunse la salutarea noastră dar betrâna se uită in altă parte, făcându-se că nu ne vede, și amundoue trecură. Edmund se mai uită cătva timpu după ele, apoi își intoarse ochii spre marea și privi dealungul valurilor. Nime nu vorbea. După cătva timpu Edmund își luă ăioa bună de la noi și plecă.

Remasu cu Curico, ne preumblăremu in coace și incolo pe malul mării vorbindu lucruri indiferente.

— Nu are D. Edmund nici o speranță? întrebai in sfirșitu pe Curico.

„Părinții copilei nu voru nici decum. Elu nu are altă avere decât talentul său și acesta nu se prețuesce de majoritatea oamenilor. Copila cam suspină, dar ca la toate fetele dorința căsătoriei are să fie mai puternică decât simțirea. Intr'o bună dimineață, tot iubindu-lu pe dănsul, are să iee pe altul pe care i-oru propune părinții și astfeliu s'a sfirșit romanul.

— Cu toate aceste sunt și fete mai simțitoare la care amorul....

„Bah! In romanuri, dar nu in viața comună. Ce-i dreptu, simțitoare se face ele câteodată mai târziu după ce se mărită, când s'apropie de treiđeci de ani; atunci le-apucă deodată simțirea, așa, din seninu, și nici nu scii cum

se'ntâmplă o nenorocire. Dar cât sunt încă fete, impresiunile vinu și disparu ca nourii in munți. Și nici nu e bine ca Edmund să se insoare. Artistul trebuie să rămăie necăsătoritu, căci femeile nu știu să prețuească arta. După ce se trece celu ăntăiuu timpu mai plăcutu, o să le pară rău la amundoi. Elu n'a să-și mai urmeze nesupăratu chemarea lui și ea o să se plângă că elu nu se ocupă indestul de dēnsa.

„Așa dar după părerea D-tale, acei ce se ocupă cu știință sau artă, nu trebuie să se insoare nici de cum și ceilalți să se insoare târziu când au îmbetrănit?”

— E foarte greu de hotărîtu. De te insori târziu nu ai timpu să cresci copii, plăcerea, după cum se spune, cea mai mare a bētrăneței; de te insori tēneru, trebuie să te ascepi la o mulțime de necasuri care-ți amăresce viața de barbatu; de nu te insori nici de cum, ear e rău, in cât poți face cum vrei și tot nu faci bine. Causa este că viața noastră e o mare miserie și ori cum ai invērti-o tot nimic nu rămăne.

„Ai făcutu se vede esperiențe multe și nu pre fericite de ai ajunsu a fi atât de pesimistu.

— Poate că sunt pesimistu. Dar n'am dreptate a fi? Observați singuru: de ați avē vre o dorință oare care, vre o dorință mare, ea de sigur nu se implinesce. Dar de ați avē vre o temere, vre o îngrijire despre unu locu încă incertu; dacă este vre unu evenimentu viitoru de care vē e frică, elu de sigur se implinesce. Puteți pune rēmașagu o sută contra una.

„Tocmai așa nu-mi pare a fi proporțiunea.

— Ba tocmai așa, și încă mai mult. Căci nenorociri neprevăđute vinu cu gramada,

pe când norociri neasceptate și mari încă nu am văđutu viindu, nu la mine, dar la nime.

„Nu! Vē înșălați!

— Ei bine, să vedemu ce s'a întâmplă cu Edmund. Aveți să vedeți cum o să strige: *tradare* cu toate jurămintele copilei!

Pe lângă noi trecu atunci o damă cu unu băietu de mână. Ea eră imbracată in negru și era mare și frumoasă. Ochii sei erau aspri și mândri și toată figura aveă ceva majestuos. Băietul eră Mimi, comandantul orășenilor in luptă cu cu cavalerii. Cum ne veđu, părăsi pe dama ce-lu duceă și alergă cătră noi. Pe Curico ilu imbrătoșă și sārută de mai multe ori, pe mine me strinse de mână.

„I-am bătutu! I-am bătutu, strigă Mimi. Eu am datu planul bătăliei.

— Bravo! Mimi, respuse Curico, bravo! După aceasta, inaintāndu cătră damă, ei dete mână și vorbi mai mult cu dēnsa, in vreme ce eu ascultam laudele lui Mimi despre bravurile lui și a camarăđilor sei.

„Cine-i dama care-ți dă mână și vorbește acum cu Curico? întrebăi pe Mimi.

— N'o cunosci? Nelly, soră-mea Nelly. Așa-i că-i frumoasă? Vîno de-i vorbește—și Mimi incepēndu a strigă; „Nelly, Nelly! Eaca D-lui e amicul meu și vra să te cunoască“ me luă de mână și me trase cătră dama cea frumoasă. — Vrēndu, nevrēndu, dar mai mult vrēndu, lasai pe Mimi să me ducă și Curico me presentă.

„Cunoscînța noastră, dișe Curico cătră cea frumoasă, e abie de astăđi, dar e intimă. Amu făcutu păn acum o mulțime de teorii filosofice împreună.

— Ve însciințezu se ve păziți, imi ȋise dama cea frumoasă zimbindu. Amicul nostru e foarte pesimistu. Ascultându-lu multă vreme, iți vine să te sinuciți.

IV.

Mergendu trustrei mai departe in convorbire, întâlnirĕmu din nou pe Leontina cu muma ei care se intorceau. Dama cea frumoasă le strinse de mână și le vorbi. Curico și eu remăsesemu in o mică departare și atăta puteam observă că Leontina din când in când aruncă câte o privire inspre noi și amu cređutu a ințelegere că se miră de lipsa unei a treia persoane ce vĕduse in societatea noastră. Mimi întâlnindu căți-va amici de-ai lui alergă și se jucă cu dĕnșii.

— Cine-i dama ast' frumoasă? intrebăi pe Curico.

— E o damă Engleză, vĕduvă. Ei ȋicu aici frumoasa Elena.

— Frumoasa Elena, dar pentru ce?

„Fiindcă se numesce Elena și că o găsescu frumoasă.

„In adevĕru e foarte frumoasă. N'am vĕđutu încă unu tipu de brunetă atăt de mărețu și aspru totodată.

„Dac'ați fi cunoscut'o odinioară, cu vo ȋece ani in urmă, ați găsi că a perdutu încă din ceea ce eră.

— O cunoasceți de mult?

— Foarte de mult. Eramu amundoi tineri, potu ȋice că eramu copii.—E o damă foarte invĕțată. E de spărietu căt a cetitu. Literatura antică ȕi este mai tot atăt de familiară ca și cea modernă. A avĕ cu dĕnșă convorbiri serioase e foarte interesant. Vedeți cum vorbesce limba franceză fără

accentu, lucru foarte rar pentru o Engleză; tot atăt atăt de bine cunoasce limba Germane și mai cu samă cea Italiană. Pentru Italia are o adevĕrată adorațiune și se entusiasmează când vine vorba de artiștii și poeții Italiei. —Este din o familie foarte bună și bogată.

— Unite cu atăta frumuseță aceste calități își indoescu meritul lor. Dar caracterul ei?

„Pe acela încă nu l'am pututu pĕtrunde. E o amestecătură de bunătate, cochetărie, serioșitate, nestatornicie, reverie poetică și maniere lumesci. In sumă credu că are multu spiritu și puțină inimă. Deși precum v'am spusu a cetitu mult și multe și nu numai in modu superficialu, totuși n'a pututu să se disfacă de bigoteria Englezească. E religioasă și bisericooasă ca o babă pocăită. E dreptu că nu trebuie mult acceptatu in astă privință de la o femeu, căci ori căt de mare inteligență le-ar fi datu natura, totuși aceasta este ingrădită de o barieră sentimentală—superstițioasă din care nu potueși. Veți de esemplu pe doamna de Staël, o femeu cu unu geniu atăt de mare, in ce contradiceri se aruncă cu religiunea ei, despre care nu-și dă niciodată o samă lămurită, pe când pentru altele are o pĕtrundere atăt de adăncă.

Când eram să respundu lui Curico asupra doamnei de Staël, vecinele mele părăsirĕ pe frumoasa Elenă și ne vĕđuremu silii de a ne apropiă earăși de dĕnșă și de a urmă discuțiunea incepută.

— Nu știți, domnule Curico, că am avutu de ieri incoace o mare supĕrare, ȋise frumoasa Elenă.

„Imi pare foarte rĕu, dar ce feliu?

— S'a imbolnăvitu Bijou.

„Care Bijou? întrebă Curico increșindu sprincenele.

— Cum? ve faceți a nu-lu cunoasce? Cătelușul meu celu micu, celu albu, flocosu, cu care v'ați jucatu de multe ori.

„A!—mi se pare c'avemu să'avemu o furtună, adaose elu cu o figură din ce in ce mai posomorită. Furtunele imi iritează nervele; dați-mi voie să mă retragu.—Și luându-și de la noi ȓioa bună se depărtă grabnic. Remăsesem singur cu noua mea cunoșcință.

„Ce idee vă faceți despre D. Curico? imi ȓise ea.

— Unu omu pre interesantu, am respunsu.

„Interesantu, dar, ănsă din nenorocire nervosu.

— Nervosu...?

„Odinioară, când eră mai tēneru eră mult mai plăcutu. Acum e atât de capriciosu, încât une ori e nesuferitu. Pēcatu că n'a sciutu să indrepte spiritul seu care e atât de desceptu spre unu scopu hotăritu; dar nu este sciință cu care să nu se fi ocupatu, și in timpul din urmă se vede mult cu filosofie, căci convorbirea lui e nesfirșit presurată cu sentențe.

— Nu și-a alesu nici o specialitate?

„Nici una. Dacă s'ar fi născutu sermanu și ar fi fostu silitu să muncească pentru a-și susține viața, socotu că ar fi devenitu unu omu insemnatu, dar avēndu de a casă o avere foarte mare nu s'a apucatu de nimicu. A făcutu de toate. Ȃncă n'am vēđutu unu omu care să fi cetitu atătea cărți!

— Ilu cunoasceți de mult și bine, precum vēdu.

„O! foarte de mult. Eram copilă și tră-

eam cu tatăl meu in Germania când l'am vēđutu ănteia oară. După ce își sfiși studiile nu l'am vēđutu o lungă vreme, in care mi-a spusu că a călătoritu in orientu. L'am întâlnitu cinci ani mai târđiu in Italia. De căți-va ani incoace de când sunt vēduvă ne întâlnimu in toți anii la băi.

In vreme ce vorbeamu o dungă neagră ce intunecă valurile se vēđu departe la orizontu.

„Aveà dreptate D. Curico, o furtună se pregătesce. Abie vomu avē timpu să ne intoarcemu a casă. ȓicēndu așa, frumoasa Elena chemă pe Mimi și se duse.

Eu mai privii cātva timpu la mare; dunga cea neagră s'apropià tot mai mult cu o iuțeală neasceptată. Vēntul incepēndu deodată să bată mă grăbii și eu a mă intoarce la otelul meu care afară de oreșelu, sta stinguru și isolatu pe malul mărei. In camera vecină nu se auđeà nimica. Se vede că damele fuseserē surprinse in vo casă străină de furtună și că nu avuserē timpul a se intoarce. Me uităi cātva timpu prin geamurile ferestrei să vēdu valurile care clocoteau, ănsă incurēndu ploaea incepù a bate așa de tare, încât totul tabloul se intunecă, și depărtându-me me pusei pe gânduri. Ințelegeam pe Edmund și pe Leontina. Doi tineri care se iubescu—elu e sermanu, ea bogată—părinții nu voru să consimțească—mândria aristocrației bănesci—sunt nenorociți—toate aceste se mai vēdu nu numai in cărți dar și in realitate. Dar neințelesu imi păreà raportul intre frumoasa Elena și Curico. Ea tēneră, atât de frumoasă, plină de spiritu—elu tēneru, frumosu inteligentu și învățatu. Amundoi cunoșcințe vechie, amundoi liberi, părēndu a nu atērnà de la nime.

Ce împrejurare îi departase unul de altul? Ea fusese măritată, prin urmare avuse altă înclinațiune în urma cunoștinței lui—el rămăsese neinsuratu. Acum se întâlneau regulat, sunt, după aparență destul de intimi—ce-i opresce...? Dar și ce curioase caractere și unul și altul, când serioase când ironice. Au căutat să se studieze unul pe altul, prin urmare a fost interesu—prin urmare... dar atunci... în sfârșitu nu-i înțelegem.

Trebue să fi convorbitu multă vreme astfel în gândurile mele, căci furtuna se trecuse fără ca să bagu de samă și dioa se plecă spre sfârșire. Mișcarea ce audeam în apartamentul vecinu imi vesti că damele se întorseseră a casă. Curiositatea me împingeă să me uitu din nou prin boricica ce făcusem în ușă, dar astă dată lupta se hotărî în defavoarea curiosității și avui destulă putere de a me oprî—ah! de ce n'am avut totdeauna această putere când m'am luptatu între unu instinctu bunu și unu rău!

Sara târziu me primblam ear pe malul mării. Nu eră nime afară de mine, aerul rece gonise pe toți. Cerul eră tot încă nou-ratu în căt rațele lunei nu puteau nici de cum străbate. Umeđeala me supăraseră și întorsu a casă, urmam primblarea prin casă fără a găsi linisce. Noaptea căduse acum și voeam și eu să cercu a găsi repaosu, când jos la ferestrele mele se auți unu glasu de barbatu sonor și puternicu care cântă următorul cântecu :

Neguri dese, tenebroase
Trecu peste pământu,
Noapte mai întunecoasă
Zace pe-al meu gându,

Lună tu, cu blânde rațe
Lună ce asceptu,
Vin 'ah! vino! luminează
Noaptea mea din peptu,

N'auți voacea-mi cum șoptesce
Plângeri de amoru,
O! Te-arată, fericesce
Bietul cântătoru,

Voacea mea tânguitoare
La vederea ta
Intr'unu cântu de desfătare
Dulce s'ar schimbă.

Lună tu, cu blânde rațe
Lună ce asceptu,
Vin 'ah! vino luminează
Noaptea mea din peptu!

Recunoscu glasul lui Edmund.—În camera vecină auți înainte șoapte, apoi cuvinte pronunțate mai tare, apoi o mică convorbire agitată. După aceasta nu mai auți nimica și se făcù tăcere.—Deschidendu fereastra nu vădui pe nime. Pe ceruri nourii se indesau tot încă unu peste altul.

Eram cuprinsu de melancolie și fără voie tot recitam sfârșitul cântecului lui Edmund:

Lună tu, cu blânde rațe
Lună ce asceptu
Vin 'ah! vino, luminează
Noaptea mea din peptu.

Cu căt treceă timpul cu atăta me făceam mai melancolicu.

(Va urmă.)

Iacob Negruzzi.

Despre opul „La Création“ de Edgard Quinet.

La Création par *Edgard Quinet* 2 vol. gr. in 8-o 1870.
Paris, Librairie internationale.

(Sfârșitu).

III.

Trecemu acuma la a doua sferă de cuge-tări cuprinse in opul lui Quinet, la cele ce au de obiectu aplicarea legilor sciințelor naturale la cele sociale și vice-versa, și in deosebi aplicarea legilor paleontologiei la istorie și ale istoriei la paleontologie.

Aplicarea legilor naturei la fenomenele ce se producu in viața omenirii, și vice-versa, este unu faptu care se arată de cât-va timpu din ce in ce mai mult in spiritul sciințificu. Astfeliu, pentru a cită exemple aduse de in-suși Quinet, vedemu că ideea *impărțirei muncei* ca neapărată condițiune a propășirei, transportată in domeniul naturei, a dusu pe urma marelui adevăru naturalu, că unu organismu e cu atăta mai deplinu cu cât funcțiunile vieței sunt indeplinite fiecare de câte unu organu anumitu. Societatea aceea este mai deplină unde nu același omu e și preotu și militaru și judecătoru și meseriașu, precum earăși acelu organismu este mai deplinu in care nu acelașu organu indeplinesce funcțiunile resuflărei, circulării, mistuirei etc. — Unu altu esemplu mare este aplicarea legeri de populațiune a lui Malthus la sciințele naturale. „Populațiunea omenească, dize Malthus, se ține in cumpăna mijloacelor de traiu.“ Unde spațiul și hrana lipsescu, omul pere numai decât. Dar populațiunea cresce mult mai răpede decât mijloacele de hrană; de

unde urmează cu necesitate miseria și peirea unei părți din omenire, anume a clase-lor de josu. In concurența cea mare pentru dobândirea mijloacelor de traiu, celu puternicu, celu bogatu invinge; celu slabu, să-racu, slăbesce și pere. Această lege fū aplicată de Darwin la intreaga natură vie, și se adevəri din punctu in punctu. Toate fințele organizate au unu câmpu anumitu pentru existența lor și o cătyme anumită produsă de pământu pentru nutrimentul lor. Crescerea producerei lor fiindu ănsă mult mai răpede decât aceea a nutrimentului de trebuință, urmează intre fințele organizate o „luptă pentru traiu“ in care cele slabe sunt invinse de cele tari. De aice legea: când o specie mai puternică apare, multe din cele slabe trebuie să dispară, de aice esplicarea transformării speciilor, și toată seria de adevăruri naturale cuprinse in cartea „despre originea speciilor.“ Mai de insemnatu e ănsă, că legea lui Malthus e in totalu adevărată numai in sfera naturei, pe când in ceea ce privesce omul, această lege, de și au fostu descoperită din observarea fenomenelor sociale, este adesa neesactă. Plănteles și animalele luptă in adevăru pentru traiu, căci spaciul, nutrimentul le e măsuratu și ele numai și-lu potu mări singure; omul ănsă poate să-și inchipue elu in-suși mijloace noue de traiu, să mărească puterea producătoare a pământului, să combine puterile naturei pentru a le supune nevoilor lui. Deci pe când locurile la banchetul vieței sunt numărate pentru plănte și animale, pentru omu ele sunt fără sfârșitu, căci elu singuru poate să le inmulțească după placu și trebuință. *)

*) Comp. II. p. 253 , 265.

Vedem deci că în acestu casu o lege mare ce aparține mai în deosebi naturei a fostu descoperită din observarea nedeplină a societății omenesci.

Dacă amu voi a mai aduce și alte exemple despre acestu mare fenomenu intelectualu a timpurilor noastre afară de cele espuse de Quinet, amu mai aminti pe Draper, fiziologul americanu, care în „istoria dezvoltării intelectuale a Europei” pune ca basa sistemului seu, principiul, că istoria este fiziologia omenirii, că legile fiziologice a traiului individualu trebuie să se repete în dezvoltarea popoarelor. — De asemene pe celebrul economistu, tot americanu, Carey, care aplică legile fizice, mecanice și organice a universului, fenomenelor economice, și caută să esplice prin ele în modu științificu producerea acestora.

Edgard Quinet a observatu acestu faptu însemnatu, și elu proclamă chiar, după cum am vădutu mai susu, această unire a ambelor sfere de cugetare dreptu evenimentul celu mai mare intelectualu al timpurilor noastre. Elu vră ânsă să aducă această mișcare la *cunoscința lumii culte*; căci până acuma aplicarea legilor naturale la fenomenele sociale și a legilor sociale la fenomenele naturale a fostu mai mult ceva instinctivu. „Unu pasu mai rămâne de făcutu; care e acela? Este de a se recunoasce unii pe alții, ȳice elu*) vorbindu de istorici și naturaliști. Acea ce istoria civilă și istoria naturală au întreprinsu în modu singuraticu și oare-cum prin instinctu, trebuie ca acuma să-lu implinească prin reflecțiune, în modu consciutu și cu deplină înțelegere a legilor comune ce predom-

nescu asupra lor.” Acestu pasu ilu face Quinet nu numai prin proclamarea acestui adevăru în modu generalu, dară prin basarea lui științifică.

Lumea naturei și lumea spiritului trebuie să s'apropie. Ele au începutu a se confundă. Legile uneia se descoperă că se află în cealaltă, și legile descoperite în una se potu aplică la fenomenele celeilalte. Pentru ce? pentru că omenirea nu face decât a repetă sub forma spiritului și a produselor lui formele și organismele, produse ale naturei. Omul resumă în sine toată natura. Puterea productivă a naturei care a împinsu la lumină formele organice de la începutu până la ivirea omului, pare de atunci încoace a fi încetatu cu producerea unor noue organisme, ci concentrându lucrarea ei asupra sufletui omenescu ea ilu împinge a scoate afară forme noue de existență, civilizațiunile, fenomenele istorice care compun împreună propășirea neamului omenescu. Aceeași putere a împinsu deci din sinul lumii la suprafața ei atât formele organice a le vieții în genere cât și faptele istorice ale omenirii în deosebi. Omul repetă în desvélirea lui istorică desvélirea naturei de până la elu, și în acestu înțelesu întinsu resumă omul în elu toată natura anterioară. Aceeași putere producându atât organismele cât și formele istorice, civilizațiunile, urmează că aceleași legi fundamentale trebuie să predominescă în ambele casuri. Legile vieții și legile istoriei trebuie să fie identice.

Pe lângă proclamarea acestui mare adevăru care esplică și dă o basă științifică mișcării generale a spiritului de cercetare actualu, Quinet mai face apoi încă unu pasu

*) I. p. 55.

in această mișcare însuși. Și elu cearcă o aplicare mutuală a principiilor a doue sciințe, una din domeniul naturii alta din acelu al spiritului, paleontologia și istoria omenirii. Toate legile elementare ale paleontologiei se regăsesc și potu să se adeverească pe o măsură foarte întinsă in istoria societăților omenesci (și vice-versa). Cuvintele numai se schimbă; principiul rămâne același in natura fosilă și in lumea omenirii. *) In acestu sensu mai restrinsu trebuie luate cuvintele lui Quinet când spune că: „asemănarea între legile istoriei universale civile și legile istoriei naturale n'a fostu făcută încă.” **) Mai multe serii de legi naturale a fostu în adevăru aplicate până acuma la istorie pentru a explica fenomenele ei; dară tocmai acele legi naturale care represintă cea mai mare analogie au fostu trecute cu vederea; aceste sunt legile după care se produc pe pământu formele vieții organice. Aceste forme fiindu produse de aceeași putere care impinge afară din sufletul omenescu civilizațiunile deosebitelor epoce, e foarte naturalu de a se accepta la identitatea legilor fundamentale a producerii lor. Deci aplicarea legilor paleontologiei la istorie și ale istoriei la paleontologie promite rezultatele cele mai priincioase pentru ambele sciințe, căci unele legi sunt mai ușor de descoperitu in fenomenele sociale, alte le mai ușor in acele a dezvoltării organismelor. Astfeliu o imbogățire mutuală și o propășire a ambelor sciințe va fi rezultatul acestei apropieri a doue sfere de cugetări ce se aplică asupra lucruri eșite din același isvoru.

Cine vede insemnătatea pe care istoria o

ie in zilele noastre, cine simte necesitatea cea mare că și această parte a cugetărilor omenesci să iee într'adevăru unu caracteru sciințificu, pentru ca astfeliu, puindu-ne in stare de a descoperi legile dezvoltării popoarelor, să putemu da politicei și legislațiunei o basă naturală și rațională, cine simte insemnătatea acestor mari întrebări de la deslegarea cărora atărnă in mare parte propășirea și fericirea omenirii, acela va vedea in opul lui Quinet unu productu genialu, care e meritul a chema după sine multe spirite care să lucreze in același sensu, și să desvolte adevărurile ascunse in principiul proclamatu de spiritul inzestratu de natură cu puterea de pătrundere și creațiune.

Pentru a da o idee despre importanța aplicării legilor sciințelor sus numite, să espunemu câteva din observările lui Quinet.

Punctul celu mai insemnatu in care se întâlnește istoria lumii fosile cu istoria omenirii este metoada de cercetare. Când geologul vra să recomună scheletul unui animalu după unu osu regăsit, sau o perioadă întreagă anterioară de pe urmele de plănțe de vietoare și depunerile de mălu ce întâlnește in scoarța pământului, elu pornesce de la o idee fundamentală: că partea refrange totdeauna in sine icoana totului din care a făcutu parte. Elu scie că atare feliu de dinte d. e. n'a pututu să aparțină decât cutărui feliu de animalu; de pe animalele aflate elu găcesce natura incunjurătoare care trebuie să ecsiste pentru ca acele animale să poată ecsista. Astfeliu de pe puține urme a timpului trecut geologul recomună icoana dispărută a lumilor ce odată au fostu. — Nu face tot astfeliu și istoricul când ne reamin-

*) II. p. 227.

**) I. p. 55. comp. II. p. 225.

tesce o perioadă trecută din viața neamului omenesc? Puține sunt urmele pe care critica i le arată a fi elementele adevărate ce făceau partea din lumea acea depărtată; dar cu aceste puține elemente istoricul recom-pune în destul de sigur icoana unui momentu trecut din viața omenirii. În istoria naturii ca și în aceea a societăților deci, același principiu serve de basă cercetărilor și aflării adevărului, anume *principiul unității în caracterul unui timp*. Este o idee generală care se întipărește în toate formele organice a unui timp, precum și în toate formele vieții istorice a unui periodu din viața omenirii. Odată ce deslegăm acea idee din câte-va elemente remase din acea epocă, ea ne ajută a reafli pe celelalte elemente dispărute fără a lăsa urme, și deci a recom-pune icoana în întregimea ei.

O deosebire între geologie și istorie în ceea ce privește metoda de cercetare există în faptul că geologul pornesc de la starea de astăzi a pământului și caută să-și explice mergându *de la cunoscutu la necunoscutu* această stare astfel cum ne se înfățișează; istoricul din contra pornesc de la nisce începuturi mai cu totul învălitate în culoarea povestei, și de acolo se coboară încetu către timpurile de față pentru a explica cum de ele au devenit astfel; el merge *de la necunoscutu la cunoscutu*. — Se nasce acum întrebarea însemnată: nu s'ar pute oare trata istoria în modu inversu de cum a fostu tratată până acum, anume după metoda geologilor? Amu studiă întâi starea prezentă a societății și apoi amu căută să ne-o explicăm cum de a devenit astfel mergându tot înapoi în spre trecut, până

ce ne-amu perde în timpurile întinse a originelor. Quinet pretinde că această metodă ar fi greșită; temeiurile pentru ce, nu le des-vălește în modu îndestulătoru.

Numai identitatea în metoda de cercetare încă ar fi trebuitu să ne ducă la ideea că și rezultatele cercetării — legile descoperite — trebuie să fie dacă nu identice, cel puțin să presinte între ele o mare asemănare. Analogia între legile ce au predominat în producerea ființelor organizate ce s'au strecurat pe globu înainte de venirea omului și acele ce au predominat și predominesc în producerea formelor istorice ce se îndeplinesc prin elu, reese din toate părțile.

Mai întâi e unu faptu hotărîtu că nici în natură nu găsimu repetându-se în șirul timpului aceeași faună sau aceeași floră, nici în istoria omenirii nu vedemu de două ori aceeași formă de civilizație îndeplinindu-se. Legea unei deosebiri continue este deci o lege comună. De aici unu mare ajutoru pentru recunoașterea înșirării faptelor geologice și istorice. El destul de a determină caracterul unei urme geologice sau istorice pentru a află perioada căreia aparține.

Istoria naturii ca și aceea a omenirii ne dă deci privilegia unei vecinice schimbări. O formă se produce, crește și apoi dispare pentru a lăsa locul unei alteia ce a crescutu la umbra ei și acum o covârșesc și o coto-pesc. Una din întrebările cele mai însem-nate în geologie ca și în istorie este deci aceea care se referă la modul cum se facu aceste schimbări de formă, cum se produc tipurile noue în natură, formele istorice, civilizațiile noue în omenire. Și aici vomu

vede că ambele științe ne arată aceleași legi fundamentale.

Cum se produce unu poporu nou, o religiune nouă? De sigur nu așa că poporul celu vechiu totu sau religiunea cea vechie in intre-gimea ei se prefacu cu incetul in formele cele nouc. „Nu că doară marele imperiu asirianu sau egipteanu sau romanu își schimbă de odată moravurile, instinctele, formele sale și că, dacă oare-cum l'am presupune tărindu-se, de odată se scoală in picioare sau face aripi sau ugere pentru a alăptă posteritatea. Nu urmează lucrurile astfeliu. Transformarea speciei omnesci se face cu totul altmintrele: In o regiune oare care necunoscută, unu tipu neinsemnatu, perdutu, a cărui desvolta-re până atunci a fostu cu neputință; unu poporu necunoscutu care de și existându nu fusese încă observatu pe zarea istoriei; pre neinsemnata națiune Evreă, sau unu tribu germanu ascunsu prin păduri, o familie arabă vegetându prin pustii — aceste aducu de odată o formă nouă, unu nou calupu in care se varsă organisările antice. Din aceste esă noua formă omenească.

„Aceasta mă face să gândescu că in natură viața universală se desvêlesce după unu planu asemănătoru, că astfeliu marii șopârleni a epocii secundare nu au schimbatu modul lor de a se mișcă, in timpul epocii terțiare, dară că unu tipu formatu de mai nainte dară până atunci fără de insemnătate, acelu al mamiferelor Triasului, și-a găsitu in fine lumca ce-i corespondea, ce se potrivea cu elu. Acestu tipu s'a pututu desvêli atunci și elu a cotropitu pe celelalte. Ordinul mamiferelor s'au adausu atunci la ordinele de animale de mai nainte. Eată o nouă eră in natura vie*)."

*) I. p. 185—186

Din cause mai multu individuale, unde se manifestează puterea creatoare a naturei, unu sau mai mulți indiviși din timpurile precedente se modifică; acestu tipu nou se în-tăresce cu trecerea timpului, rămânendu ne-ori timpu indelungatu fără insemnătate din cauza unor împrejurări improtivitoare desvêlirii sale. De odată se schimbă forma globului, starea lumii omnesci; formele până atunci cărcite, ascunse, găsindu unu tărâmu priinciosu se respândescu cu răpejune respin-gându sau cotropindu pe celelalte.

Desvoltarea noiei rase, noului poporu, noiei religiuni se face astfeliu că se indepartează din ce in ce mai mult de trunchiul din care a eşitu, ie unu caracteru, o natură din ce in ce mai deosebită mai neatârnată și nu se mai poate inturnă la isvorul din care a pornitu ci se instrăinează din ce in ce. Astfeliu vedemu religiunea creștină indepărtându-se tot mai mult de cea evreă, cea mahometană de cele creștină și evreă din care eşiseră pentru a formă tipuri noue imposibil de adusu la o cotropire impreună. Tot astfeliu in natură vedemu eşindu din trunchiuri comune tapi-rul și calul, omul și momița specii astăzi atât de indepărtate încât o fructificare im-preună este cu neputință.

O lege generală in istoria naturală și so-cială este dară că tipurile nouc odată ce s'a despărțitu de trunchiul lor, iau unu caracteru din ce in ce mai deosebitu care se ingroapă tot mai mult in ele și le instrăinea-ză de basa din care a pornitu, astfeliu că o unire impreună devine cu timpulu tot mai cu neputință.

Aplicată la limbe, această teorie ne duce

la deslușiri minunate asupra mai multor întrebări atingătoare de ele.

Ce este o limbă moartă și în ce raportu stă ea cu limbele vii derivate din ea? — Cu dezvoltarea spiritului unui popor merge paralel și înmulțirea mijloacelor de comunicare a gândirii, cuvintele și combinațiile lor, cu alte vorbe se îmbogățesc limba. Aceasta este așteptat unu productiu cu totul naturalu pe care oamenii ilu întrebunțează așa cum esă din spiritul fără cugetare asupră-i, fără ca arta să iniurească cât de puțin asupra formării ei. Această stare de lucruri se schimbă însă în curându. Cultura poporului crescându, o împărțire a muncii urmează numai decât; o parte numai din popor se dedă exclusiv culturai și o înaintează cu răpejune; cealaltă parte rămâne înapoi. Partea cultă și partea necultă a poporului începe în curându a se deosebi prin semnele esteriore a gândirii, prin limbă, după cum se deosebesce prin comoara de gândiri însăși. Limba se împarte în cultă și necultă. Odată ce limba cultă s'a despărțitu de trunchiul comunu, ea urmează calea ei proprie, prelucrată de artă, de știință, de formele mai fine a relațiunilor omenesci în sferile mai nalte a societății, ea se îndepărtează din ce în ce de limba populară și ia unu caracteru deosebitu de ea de și au pornitu din sinul ei însăși. Dacă după o lungă dezvoltare, poporul este sfărâmatu în existența lui, puterea, administrațiunea, guvernarea trecându la poporul învingătoru, limba acestuia devine limba oficială. Robia, supunerea stinge spiritul productiv în popor; științele, literatura nu mai au nume însemnate de enumeratu, elu decadu din ce în ce. Clasele mai nalte a societății, ve-

nindu mai aproape în atingere cu elementul străinu, se desuaționalizează. Limba cultă dispare cu încetul din viață, rămânendu păstrată numai în scrieri pentru cei ce o înțelegu; limba este moartă... Ce se întâmplă cu dialectele, cu limba populară. Ea s'a amestecat cu oare-care elemente străine mai mult sau mai puțin și a luat unu caracteru particularu. Cultura revine earăși cu încetul; unu geniu ca Luther sau Dante își exprimă gândirile în limba poporului. Basa unei noue literaturi, unei limbe culte noue este pusă care se dezvoltă earăși mai departe ca și cea așteptat, însă în sensu contraru. Dialectele, limba populară, rămânendu pe locu, pe când limba cultă se dezvoltă, urmează că înstrăinarea între aceasta și rădăcina ei crește din ce în ce. Când apoi după multu timpu limba populară amestecându-se cu alte elemente sau după ce a suferitu multe iniuri începe a se înălța earăși la forma unei limbe culte, *aceasta este cu atâta mai îndepărtată încă de vechia limbă cultă acum dispărută—de limba moartă.*

Pentru a lumina prin unu exemplu această teorie să considerăm raportul limbilor neolatine — italiana, romăna, spaniola, franceza, portughesă, cu așa numită, limbă mună, latina. Pe când aceasta era limba cultă a imperiului romanu diversele provincii vorbeau dialecte deosebite care reprezentau limba populară.*) După năvălirea barbarilor limba latină trecu în starea de limba moartă. Deosebitele dialecte, după ce suferiră multe iniuriri, se desvâlră mai târziu, trecându la

*) Înțelegem dialectele italice, nu limbele cu totul deosebite de prin unele provincii Romane precum limbile sirice, evree etc.

forma de limbi culte, și se îndepărtară, mai mult de cum rămăsese dialectele îndepărtate, de vechia limbă latină.

Aplicându aceste adevăruri la limba noastră ne vomu încredința în curându *ce greșită este ideea regenerării limbei noastre prin limba latină cultă*. Limba română nu s'a produsu din stricarea limbei latine culte. Ea își are originea în dialectele coloniilor transportate în Dacia pe timpul lui Traian. Aceste dialecte sunt vechi; erau vorbite în Italia încă înainte de Varro, Cato, Naevius și Ennius; dovadă despre aceasta e, că în rămășițele limbei populare de pe atunci găsimu lepădarea lui s finalu, care caracterizează astăzi limbele română, friulană și palermitană. Se țicea de pe atunci *dominu* în locu de *dominus*; *dignu* în locu de *dignus*; *omnibu* în locu de *omnibus*.*) Aceste dialecte mai vechi decât limba latină cultă, supuse înriuririi unei schimbări de locu și amestecului cu multe popoare produsere limba română, care se înalță la forma de limbă cultă în timpurile noastre. A regenera limba noastră după limba lui Virgilu, Horațiu și Cicero, vrea se țică a încerca să corcimu omul cu moșița, lupul cu vulpea, calul cu tapirul. — Acestu rezultat științificu este foarte însemnatu, și oamenii ce pretindu la noi a face știință ar trebui să-lu combată cu dovezi sau să-lu admită ca unu axiomu.

Dar oare trebuie să lăsăm noi limba noastră cum este, plină de cuvintele slavone ce au venitu asupra-i, ce punemu apoi în locul lor? de unde să luăm noi cuvintele, țicerile necesare pentru îmbogățirea limbei? — Doue legi din istoria naturală ne voru ajuta pen-

tru a găsi răspunsul. Aceste sunt: ăntei, că doue specii cu totul deosebite nu se potu uni nici produce împreună, al doile, că doue specii apropiate produc descendenți noi, rođitori. Transportate pe tărâmul limbelor aceste axiome ale istoriei naturale ne învață următoarele.

Pericolul pentru desnaționalizarea limbei noastre nu vine de la limba Slavă. Timpul de când s'au despărțitu Slavii de familia popoarelor Arice este foarte îndepărtatu. De atunci limba Slavă și limba Latină au urmatu fiecare o dezvoltare aparte și s'au îndepărtatu foarte tare una de alta. Limba Slavă și limbele neo-latine sunt deci specii atât de străine, încât nu potu să se unească. O schimbare a caracterului limbei noastre prin înriurirea limbei Slave nu a pututu și nu poate să se 'ntemple. Înriurirea se reduce mai mult la tesaurul de cuvinte introdusu în limba noastră. Întru cât aceste cuvinte s'au naționalisatu ele sunt o îmbogățire; întru cât au fostu introduse numai prin unele clase din societate, precum oameni ai guvernului, cleru & și nu au fostu primite de poporul întregu, ele trebuie alungate, pentru că împiedcă dezvoltarea organică a limbei Române, înădușind'o.

Pericolul desnaționalizării limbii noastre vine tocmai de acolo de unde cei mai mulți nici nu se așteaptă, anume de la limba Franceză.

De Francezi ne-amu despărțitu mult mai târziu decât de Slavi, prin urmare speciile sunt mai apropiate și se potu uni împreună mai ușor. Cine nu vede pe ții ce merge urmările acestui adevăru? Cine nu vede cum din ce în ce se franțuzesce limba noastră?

*) Comp. II p. 210 s. u.

Convorbirea mai deosebită din societate, când s'întâmplă une-ori de e făcută în limba noastră, nu este decât o franțuzească schimosită cu terminări romănesci. Limba dreptului e o parodie a limbei franceze. Aice e pericolul, pentru că suntemu apropiați de Franceji prin spiritul nostru, deși nu în destul pentru ca o cotropire a limbei și a naționalității noastre să se poată justifica. Suntemu înainte de toate unu poporu deosebitu de ori care altul, măcar de suntemu inrudiți cu unele mai de aproape. Avemu dreptul și datoria de a desvêli în modu neatârnatu comoara de gândiri și de simțimente ce natura a săditu în sufletul nostru.

Imbogățirea limbei noastre trebuie deci să se facă nu prin împrumutări de la limba franceză sau de la limba latină cultă, ci prin întrebuintarea *tesaurului de cuvinte păstratu în limba populară, în dialectele noastre și mai cu samă prin desvoltarea organică a limbei noastre însăși*. Fie ce limbă își găsesce în ea însăși elementele cuvintelor și ȃicerilor de trebuință pentru exprimarea ideilor.

Aceleași principii se potu aplică la o altă întrebare. Când rase cu totul deosebite trăescu sub același guvern, o unire, o contopire a lor în unu singuru poporu este cu neputință. Astfeliu Maurii trăiră cu Spaniolii 600 de ani împreună fără a se contopi cu ei. Din contra când rase asemănătoare trăescu împreună, ele se asimilează în curându. Evreiii după ce petrecură cei 70 de ani de robie în Babilonia, când se întoarseră înapoi în țara lor, își uitaseră limba. Aceasta se întâmplă pentru că aceste doue popoare semitice erau foarte apropiate. Rasa evreă stă însăș atât de departe de noi—căci Semiții s'au

despărțitu de familia popoarelor arice pe când aceste formau încă unu singuru statu—incât nu e de gânditu la o asimilare cu ei. Chestiunea Evreilor în țară la noi capătă de aceea o însemnătate foarte grea. Ea poate fi asemănată introducerei de cuvinte slave în limba noastră. Până unde e o inbogățire și de unde începe pericolul, e o chestiune de cifre.

Dară să lăsăm aplicările practice și să ne întoarcem la știința curată.

Unu faptu care ne arată puternica legătură între istoria vieței în genere și istoria omenirei ne-lu înfățosează totu limbele. Prin studiul acestora istoria a făcutu mari pro-pășiri în timpurile noastre. Din înrudirea limbelor s'a recunoscutu înrudirea popoarelor și s'a pututu da de urma pribegirilor lor. Filologia comparată creată de Bopp este basa acestor cercetări. Pe de altă parte, prin anatomia comparată, s'a recunoscutu înrudirea între deosebitele specii de animale și s'a pututu esplică generațiunea lor în timpu unele după altele și unele din altele. Une ori însă analogiile între structura unor limbe pe cât și a unor schelete de animale nu se puteau determina cu siguranță. Atunci specii, limbi acum dispărute din viață, descoperite din urmele lasate de ele, aruncau deodată lumină și restatorniceau ordinea în cercetările confusate. Aceste limbe și specii de animale fiindu străbunii comuni a limbelor și speciilor existente, înrudirea între acestea se desvêleă îndată, prin asemănarea lor cu străbunul dispărutu din care eșise. Aceste doue științe atât de asemănătoare a și fostu create deodată. Bopp creatorul ilogiei comparate este contimpuranul lui Cuvier și Geoffroy St. Hi-

laire creatorii anatomiei comparate. Ce e mai curios încă: precursorul filologiei comparate este unu naturalistu, Buffon. In cercetările asupra numelor paserilor elu fū condusu fără se vree la o comparare a lor in diversele limbe. „Adese ori elu se miră de a găsi o asemănare atât de mare între limbe pe care toată lumea le credeă pe atunci atât de deosebite“*)

O minunată aplicare a principiilor istorice la cercetarea naturei o face Quinet in espicarea instictelor animalelor. — Instictele nu sunt impulsuri oarbe ale naturei, ci obiceiuri născute din necesități și înrădăcinate adânc prin repetarea neconțință in timpu de secole. Când unele din instincte ne paru neespicabile „trebuie să căutăm causa acestei greutăți in obiceiurile căpătate de animale sub alte împrejurări și poate sub o stare a lumii cu totul alta decât ceea ce o cunoascemu“.**) Simpatiile și iurele între unele animale se espică prin aceea că străbunii lor sau au fostu unu trunchiu comunu din care a eșitu speciile de animale ce simpatizează împreună, sau că din contra ei au fostu in luptă neconțință unii cu alții nutrindu-se unii din carnea celorlalți, precum se întâmplă aceasta cu străbunii cănelui și a mății.

Interesantă este espicarea călătoriilor paserilor. Cum de trecu rândunelile d. e. in totu anul peste mări întinse pentru a ajunge pe alte țermuri? Cine le-a spusu că voru găsi unu punctu de odihnă înainte ca aripa să le obosească? Se respunde: instinctul, unu cuvântu pusu numai pentru a împedica gândirea. Espicarea rațională este următoarea:

Când se ivire ăntei păserile pe pământu ele sburau numai deasupra uscatului, și unde acesta incetă, se opreă și sborul lor; ele nu se puteau inaintă peste mările întinse ce acopereau scoarța pământului in acele timpuri. Cu cât se ridicau continentele cu atâta se întindeă și sfera sborului lor. Ele deprinseră a călători din o țară in alta, silite fiindu de schimbarea climei. Când pe urmă se modifică forma continentului, locurile pe unde păserile fusese obicinuite a trece in călătoriile lor se prefecură cu incetul in mări întinse. Ele urmau tot înainte in fie ce anu călătoriile lor, luându-se după limba de uscatu sau insulele ce mai rămăsese, până și aceste dispărură sub ape. Obiceiul de a se ține de aceeași cale transmisu din generațiune in generațiune prin faptul că cele bătrâne serveau de călăuze celor tinere, remase, și după ce marea acoperi cu totul urmele de continentu, ca ceva înrădăcinatu priu o repetare in timpu de mii de ani. Aice stă espicarea instinctului ce serve de conducătoru rândunelilor peste marea Mediterană; o alta nu e cu puțință.

Pentru ce-și facu rândunelile cuiburi sub acoperemintele caselor noastre? Se ȳice că aceasta pasere e blândă, că-i place vecinătatea omului etc. Dar de unde aceasta pretinsă prietenie cu omulu, nu se spune. Mai rațional respunde Quinet când ȳice „Orașele noastre sunt pentru ele grămăȳi de pietre din unu altu Senegal, casele noastre blocuri de stânci, ferestrele noastre crăpăturile acestora“*)

Obiceiurile rândunelei ne arată patria ei originară din care a pornitu de s'a răspânditu in lume.

*) II p. 130.

**) I p. 253.

*) I. p. 253.

Obiceiurile născute din necesitățile impuse de starea lumii în unu timpu oare-care, și transmise din generațiune în generațiune, sunt aceea ce se numesce instinctu. De aceea instinctul nu este ceva propriu animalelor. Și omul urmează impulsului instinctelor în multe din faptele sale. Aceste instincte ne retrimite la leagănul lui. Astfeliu instinctul care împinge pe rasele germane la descentralizare și libertate individuală ne aduce aminte de viața lor prin pădurile Germaniei; acelu al raselor latine care tindu la unitate și centralizare ne amintescu de străbuna Roma. Aceste tendințe instinctive ale popoarelor sunt obiceiuri moscenite de la străbuni și înrădăcinate în sufletu prin repetare, tot astfeliu precum sunt și instinctele animalelor întipărirea obiceiurilor născute în unu timpu oare-care. Se'nțelege acuma de sine că puterea instinctului în omu perde cu atâta cu cât cresce inteligența lui. „Considerată sub acestu punctu de vedere istoria instinctelor formează cea mai frumoasă psihologie pentru că conține sufletul întregii naturi“*).

Multe întrebări care infățișează celu mai mare interesu suntemu nevoiți a le aminti numai în treacātu, precum aceea atingătoare de stingerea raselor de oameni și speciilor de animale. Apoi legea că dezvoltarea formelor se face totdeauna în ordinile superioare ale ființelor, că deci propășirea în omenire ca și în natură se face „prin capu“ prin clasele mai nalte a le societății, prin organismele cele mai nalte a le naturei, pe când moluscii, insectele pe de o parte, clasa muncitorilor pe de alta rămănu cam tot pe aceeași

*) I p. 160.

treaptă, — legea că în natură ca și în omenire timpul mai îndelungu cât o rasă stă pe pământu nu este unu semnu pentru perfecțiunea sa. Speciile, cele mai nalte în natură, Megaterium Mastodontul, civilizațiunile mai nalte în omenire au trecut mai răpede decât stările cele mai inferioare, Chinezii de o parte, moluscii sau zoofitele de alta; căci după cum spune și Lyell „răpejunea în schimbare este cu atâta mai mare cu cât organizațiunea este mai înaltă; — În fine legea că propășirea în natură ca și în omenire nu se face în linie dreaptă; că natura ca și istoria se opresce une-ori, pare a merge înapoi.“ Când natura a scos tot ce a pututu din unu genu, o specie, ea le lasă în unu feliu de nemișcare care samănă cu decădere.

Puterea de dezvoltare și de propășire se arată în curându în o altă serie de ființe**). Această lege generală domnesce asupra speciilor de animale ca și asupra popoarelor și a produselor lor sufletești precum în fine asupra omenirii însăși în șirul ființelor pământesci. Ea își găsește aplicarea ei naturală la marele evenimente istorice ce se petrece acuma în apusul Europei.

Nu am avutu de scopu a espune toate ideile chiar cele mai însemnate ale lui Quinet, ci numai, dându o idee destul de completă despre cuprinsul opului, să trezimu în cetitoru curiositatea și dorința de a studiă la izvorul lor întrebările pe care le-amu atinsu.

Scrisu în unu stilu de o rară frumuseță opul lui Quinet face știința atrăgătoare infățișându adevărurile ei sub o formă care mulțămesc gustul pe cât întăresce și imbo-

**) II p. 243.

gășese spiritul. O asemenea carte este foarte prețioasă în țară la noi unde adevărurile științifice cam sparie prin aspectul lor severu și lipsitu de ori ce altu farmecu decât acelu al măreției lor. Ea este cu atâta mai prețioasă cu cât întindându-se asupra ambelor sfere de cugetări omenesci, asupra naturei și asupra produselor sufletului omenesc, ea poate trezi gustul de studiu și pentru unul și pentru altul din aceste două mari ramuri ale științei.

Defectele sale, care mai alesu constau într'aceea că de multe ori poezia joacă unu pre mare rolu acolo unde știința singură ar avè să hotărească, defectele sale ȃicu, nu amu voitu ale mai însemnă, căci scopul nostru nu a fostu de a face o critică completă a acestui opu. — Apoi cu toate aceste defecte, este în acestu opu o inimă sănătoasă, o serie măreață de adevăruri noue care-i asigură nemurirea.

A. D. Xenopol.

Notiță asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ștefan Celu Mare la Putna.

Dacă privimu ferberea vieței noastre publice, putem vedè lesne, că nelinisea perpetuă din generațiunea ce e aȃi la ordinea țilei, și frecările ei atât din viața politică cât și din cea spirituală, nu-și au cauza lor pe-atâta în interese personale (precum o susținu unii); ci mai mult în profunda scisiune dintre direcțiunile pe care au apucatu unii pe de-oparte, alții pe de alta. Adăogindu pe lângă acestea unu caracteru cam vehementu, precum e acelu al rasei noastre, ne putem lesne esplică de ce simple divergențe în păreri se schimbă în neîncredere și în acusări de intențiuni subversive.

Rèul celu mare nu e că o asemenea stare de lucruri există, și că se perpetuă și se mo-

scenesce; și dacă generațiunea ce cresce aȃi ar aduce cu sine o moscenire atât de tristă, nu ne indoimu că prin o consecință neapărată și mereu în crescere, antitesele aru deveni mai mari și mai neimpăcate.

Ansè generațiunea ce cresce are și ea datorii de implinitu, precum le are fie-care generațiune, ce se'nțelege pe sine însăși, și e lesne de presupusu, că membrii ei, îndată ce au cunoscutu rèul, au cugetatu și la remedii contra lui.

Serbarea la mormântul lui Ștefan celu mare, de-și pornită mai mult dintr'unu sentimentu de pietate cătră trecutul nostru pe cât gloriosu, pe atâta nefericitu; totuși cu vremea ideea a începutu a prinde unu interesu mai bogatu, de cum puteamu presupune din începutu. S'a născutu conștiința, că o întrunire a studinților români din toate părțile ar putè să constituie și altceva decât numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru, și că cu o ocașiune atât de favorabilă în felul seu, amu putè să ne gândimu mai serios asupra problemelor, ce viitorul ne le impune cu atâta necesitate. Viitorul ansè e continuarea, în casul celu mai bunu rectificarea trecutului. Ca elu să fie o simplă continuare a trecutului cu toate calitățile acestuia, a fostu o idee, ce trebueă esclusă a priori. Pentru o rectificare a greșalelor și lipselor prezentului, care mănè firesce va fi pentru toți trecutu.

Ansè unul din cele mai mari defecte ale prezentului e tocmai starea de lucruri, ce am caracterisat'o în liniile prime ale acestei notițe și trebuința cea mai mare ne s'a părutu noue că ar fi o singură direcțiune a spiritului pentru generațiunea ce cresce.

Resumându-ne, putemu spune că dacă esteriorul acestei festivități are să fie de unu caracteru istoricu și religiosu; interiorul ei — dacă junimea va fi dispusă pentru aceasta—are să cuprindă germenii unei dezvoltări organice, pe care spiritele bune o vroescu din toată inima.

Ca lucrarea noastră în viitoru să constituie unu singuru organismu, normalu și fără abatere e, se'nțelege de sine, unu idealu, a cărui implinire nu e decât problematică; ansè puținul bine, ce ar putè resultă dintr'o încercare de a organiza viața viitorului, însemnează totuși mai mult decât nici o încercare spre aceasta.

Asta-i espunerea scurtă a scopului serbării de la Putna.

Credem ănsă, că n'ar fi neinteresantă o analiză a motivelor, ce-au cauzat amănarea ei.

Prin războiul de față, la care participă cu spiritul toată lumea civilizată, s'a creat un curent al țării, care înădușă ori-ce mișcare de un caracter mai pacific. Dacă serbarea se ținea în anul acesta, nu-i rămâne decât alegerea între două consecințe egal de rele. Sau că curentul țării ei imprimă fără voce, o nuanță politică, pe care n'o are și nici intenționează de-a o avea, și astfel am fi datu naștere la șgomote și păreri, cu totul neidentice cu scopul și ființa ei, — ba poate că în cazul cel mai rău realizarea ei ar fi fostu oprită prin măsuri guvernamentale; sau, dacă lumea ar fi fostu priceput'o bine, fiindu ănsă în contradicțiune cu curentul țării nimene nu s'ar fi interesat de ea, ș'ar fi trecut nebăgată în samă și fără de-a lăsa vre-o urmă morală, precum s'au mai întâmplat și cu alte serbări de natura acesteia. Eată rălele între care trebuie să alegă; — și de aceea Comitetul pentru serbare a găsit de bine a o amăla pe anul viitoru, când spiritele voru fi mai liniscite și participarea neoprită de nici unu felu de considerațiune.

E.

POESII.

* * *

Păseri cu aripi ușoare
Înspre ceru nu v'nalțați
Și pe crengle n'verdite
Păseri nu v'leganați,

Sburați peste țări și mare,
Pân ce bunul Dumnezeu
V'a ndreptă unde trăese
Exilatu, iubitul meu.

De-lu găsi-veți tristu și palidu
De-lu găsiți muncitu de doru,
O! cântați, cântați atunci
Dulce cântece de-amoru,

Conv. Lit. An. IV. No. 14.

Pân de glasurile voastre
Dealul și văi, voru resună,
Pân ce jalea lui amară
Mult iubitul va uită.

Dar, de dragul vieții mele
Îlu găsi-veți suridându...
Înspre ceru sburați atunci
Căci amoru nu-i pe pământu!

* * *

Eram așa nefericită!
Căci erai dusu! În peptul meu,
Părea că inima se sfarmă
Grozav, grozav de dorul teu.

Și tot plăngeam și zi, și noapte,
Apoi cu sufletu desperatu
Voeam să plec și eu în lume,
Și să te uitu cum m'ai uitatu,

Dar mai ăntei cuvinte rele
Voeam să-ți spunu dacă va fi
Că ănc'odată 'n astă viață
Noi amundoi ne-amu întâlni,

Voeam să facu și tu să suferi,
Lacrimi să v'edu în ochiul teu,
Și când vei fi mai neferice,
Atunci în lume să plec eu.

Dar ah! cuvintele de ură
Ce-ătăta timpu le-amu pregătitu
Cum le-am uitatu așa degrabă
Când eară, eară ai venitu.

Și cât le cautu cu gândirea
De ce nici unul nu găsescu?
Și dac'am vrutu și tu să suferi
Spune-mi, de ce te mai iubescu?

—
* * *

In visurile mele
Pe tine te-am zăritu
Cum te vedeam in viață
Chipu palidu și iubit.

Cu ochii mari și tainici
Tu jalnicu mă priveai,
Și'n peptul teu o rană
Adâncă-mi aratai.

Ce mână nemiloasă
Ce brațu afurisitu,
In înima ta blândă
Cuțitul a infiptu?

Strigam eu cu durere
Dar gura ta zimbeă,
Și mâna ta spre mine
Incet se ridică.

—
F E R I C I E E .

S'a dusu acea păclă
Ce greu mă apasă
Și cerul ear e veselu
Precum inima mea.

Și păsările cântă
Și flori ear inflorescu
Pământu 'ntregu zimbescu
Ca intr'unu visu cerescu,

Și eu, ađi fericită,
Privescu in viitoru
Căci portu in peptu o lume,
O lume de amoru!

—
* * *

Noaptea'i lină! Peste apă
Trece luntrea 'n cetișoru
In ea cântă marinarul
Cu glasu dulcă și sonoru:

„Copiliță dragă dragă
Eu cu mine te-așu luă
Și te-așu duce'n lumea 'ntreagă
Pân' sfinșitul i-așu află.

„Când te-ai teme de furtune
Te-ar cuprinde brațul meu,
Lasă cerul, las' să tune
Cu noi doi e Dumneđeu!

Lasă vântul să vuească
Angerii ne-oru mântul,
Căci nu'su alții să iubească
Ca noi doi, și n'oru mai fi.

Copiliță dragă dragă
Vin' cu mine'n luntrea mea

Așa dulce viața 'ntreagă
Brațul meu te-ar legănă.

Elu tot cântă și se uită
Înspre malul mult doritu
Oare'n mica ei colibă
Draga nu l'a auđitu?

În zadar, ea nu'i respunde
Numai valul murmurându
Ca unu glasu din departare
Însoșesce al seu cântu.

* * *

Când sunt nopțile senine
Veđi adeseori lumine
Ce din ceru se displesc
Si căđendu, se prăpădescu.

Spune-mi nu 'su acele oare
Lacrimi blănde, luitoare
Ce plāngu āngerii privindu
Cu durere spre pământu?

Și vęđendu cum biruesce
Omul rău și se fălesce,
Ear celu bunu, nefericitu
Este pururea lovitu.

Cum elu vecinic se inchină
Speră, crede și suspină,
Și'n zadar tot asceptāndu
Se coboară în mormēntu.

Ș'āncă multe, multe rele
Care se petrecu sub stele
Angerii când le privescu
Nu plāngu oare și jālescū?

Matilda Cugler.

C O R E S P O N D E N Ț Ă .

— La întrebările care ne se facu dacă permitem re-
producerea articulelor de ori-ce natură ce se publică în
foaea noastră, respundem că, afară de casul unde autorul
opresce aceasta anume, nu ne opunem la nici o reproducere
cu condițiunea însă de a se însemnă că scrierile resp.
sunt estrase din Convorbiri Literare.

— D-lui L... Botoșani. — Se va face precum cereți.

— Onor. Comitet alu Soc. din Herestreu. — Cu mare mul-
țămire. *Ređ.*

„MIRON ȘI FLORICA“

Idilă în cinci cānturi

de

Iacob Negruzzi,

aparēndu în broșure, se găsesce de vęndare
în Iassi la librăria „Junimea,” precum și la
toate celelalte librării din țară.

Prețul 67 bani.

AVISU BIBLIOGRAFICU.

În curēndu se va incepe publicarea

TUTUROR OPURILOR

D-lui Vasile Alecsandri.

Acestu opu va conține vre-o 10 volumuri
în 8-o; condițiunile detaliate de subscriere se
voru publică mai târđiu.